

Dr Velimir Filipović
redoviti profesor Pravnog
fakulteta u Zagrebu

Dr Mihajlo Dika
docent Pravnog fakulteta
u Zagrebu

UDK 347.736:347.79
izvorni znanstveni rad

NEKA PITANJA STEČAJA POMORSKIH BRODARA U
JUGOSLAVENSKOM PRAVU¹⁾

Zbog ozbiljnog financijskog položaja brodarstva u svijetu i u Jugoslaviji autori se u ovom radu bave specifičnim problemima stečaja nad brodarskom organizacijom udruženog rada. Pri tome uspoređuju opće norme stečajnog prava utvrđene u Zakonu o sanaciji i prestanku organizacija udruženog rada iz 1986. i specifične norme pomorskog materijalnog i procesnog prava u vezi s institutima založnih prava na brodu i institutom ograničenja odgovornosti brodara i iz toga izvode odredjene zaključke.

I. U_v_o_d

Nalazimo se u razdoblju kad brodarstvo ne samo u nas nego i u svijetu prolazi kroz ozbiljne financijske krize. Klima osamdesetih godina vrlo je nepovoljna za trgovačke mornarice mnogih zemalja. To je razlog zbog kojega smatramo da je potrebno, slijedeći u tome aktualne trendove u medjunarodnoj pravnoj znanosti,²⁾ u ovom radu upozoriti na neke specifične probleme koji bi se mogli javiti u slučajevima u kojima bi jugoslavenskim brodima zaprijetio krajnje nepovoljni postupak - stečaj.

U Jugoslaviji je stečaj nad organizacijama udruženog rada i nekim drugim kategorijama društvenih pravnih osoba uredjen Zakonom o sanaciji i prestanku organizacije udruženog rada iz 1986 (ZSPOUR).³⁾ Stoga će taj zakon biti relevantan i za stečaj nad pomorskim brodarskim organizacijama udruženog rada.⁴⁾

Pomorski brodari, već zbog prirode svog posla, spadaju u krug onih potencijalnih stečajnih dužnika u čijem će stečaju biti involvirano najviše situacija s elementom inozemnosti. Oni često kupuju, naručuju i zakupljuju brodove u inozemstvu, prevoze robu inozemnih komitenata, osiguravaju svoje brodove i robu koju prevoze kod inozemnih osiguravatelja, koriste se uslugama inozemnih agenata, preuzimaju odredjene obveze u stranim lukama i prema stranim isporučiocima roba i usluga u vezi s brodom i plovidbom, potencijalni su sudionici raznih incidenata na moru, itd. Zbog toga će stečaj pomorskih brodara nužno biti praćen i nizom problema aktualnih s aspekta međunarodnog privatnog prava.

Jugoslavensko pravo nema posebnih normi o stečaju brodara. Zato će u stečaju jugoslavenskog brodara biti potrebno primjeniti opća pravila o tom institutu utvrđena u ZSPOUR. Ipak, specifičnost nekih potraživanja prema brodaru i prava koja vjerovnici radi osiguranja tih potraživanja stječu na imovini brodara, odnosno specifičnost nekih oblika i načina odgovornosti brodara prema određenim kategorijama vjerovnika zahtijevaju da ta pitanja budu posebno razmotrena zato, da bi se utvrdili njihova prava na priroda i tretman u stečaju. Tu se u prvom redu misli na potraživanja prema brodaru čiji nosioci stječu zakonsko založno pravo, tzv. privilegije na brodu, zatim na potraživanja radi čijeg je osiguranja osnovano ugovorno založno pravo (hipotečka) na brodu, te na mogućnost ograničenja odgovornosti brodara za određena potraživanja.

II. Privilegiji na brodu

1. Pojam

Pomorski privilegij ili "prvenstveno pravo" je stvarno založno pravo na brodu koje nastaje ex lege stjecanjem privilegiranog potraživanja, neovisno o tome da li vjerovnik drži

ili ne drži brod i bez obzira gdje se brod nalazi. Pomorski privilegij djeluje prema svima bez upisa u upisnik brodova. Pomorski privilegiji nazivaju se "prvenstvenim pravima" zato što vjerovnici čija su potraživanja njima osigurana imaju prednost u namirenju pred svim brodovlasnikovim vjerovnicima, pa čak i pred onima čija su potraživanja osigurana upisanim ugovornim stvarnim pravima, kao što su to hipoteka ili mortgage na brodu.

U Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi iz 1977 (ZPUP)⁵⁾ privilegiji su odvojeno normirani za pomorske i brodove unutrašnje plovidbe. U ovom napisu bavit će se samo s pomorskim privilegijima. Jugoslavija nije ratificirala niti jednu od dvije medjunarodne konvencije o pomorskim privilegijima i hipotečama iz 1926. i 1967, ali je odredbe konvencije iz 1926. recipirala u ZPUP. Taj zakon privilegirana potraživanja iz čl.2 Konvencije iz 1926. svrstava u pet razreda, s time da u prvi razred stavlja i ona potraživanja koja su navedena u Protokolu o potpisivanju Konvencije iz 1926, naime potraživanja po osnovi doprinosa za socijalno osiguranje i potraživanja nadležnog organa za naredjeno i izvršeno vadjenje.

Privilegij je akcesorno pravo koje prati potraživanje samo odredjeno vrijeme. No samo utrnuće privilegija, u pravilu istekom roka od godine dana (za potraživanja iz petog razreda samo šest mjeseci), ne dovodi do gašenja samog potraživanja. Ono zastarijeva u roku predvidjenom za zastaru potraživanja.

Premda privilegij nastaje i traje za treće "nevidljivo", djeluje analogno hipoteci a ne ručnom zalogu pokretnina jer brod nije u držanju založnog vjerovnika. Ipak, privilegij se razlikuje od hipoteke po tome što nastaje ex lege samim nastankom potraživanja, po tome što mu je trajanje vremenski ograničeno i po tome što se u slučaju prodaje broda izvansudskim putem brod može "očistiti" od privilegija ako se upis prijenosa prava raspolaganja odnosno vlasništva oglasi u službenom glasilu u kojem se oglašavaju upisi u registar organizacija udruženog rada u mjestu gdje se vodi upisnik, a privilegirani vjerovnik u roku od dva mjeseca ne pokrene postupak za namirenje svog potraživanja (čl. 232, st. 1, t.4 ZPUP).

Privilegij se prostire na brod, vozarinu, prevozninu, tegljarinu za putovanje tijekom kojega je nastalo privilegirano potraživanje, na primjer broda i uzgrednosti broda.

Red prvenstva namirenja potraživanja osiguranih privilegija odredjen je primjenom dvaju osnovnih kriterija - kriterija putovanja, u smislu da, u pravilu (postoje i iznimke), potraživanja nastala u vezi s kasnijim putovanjem imaju prednost pred potraživanjima ranijeg putovanja, i realno-personalnog kriterija, u smislu da se potraživanja nastala u vezi s istim putovanjem namiruju prema redoslijedu odredjenom u zakonu u zavisnosti od vrste potraživanja. Pri tome se potraživanja nastala u vezi s istim putovanjem koja spadaju u isti razred (ZPUP poznaće pet razreda), u pravilu, namiruju po načelu pariteta (istovremeno i razmjerne).

Privilegij na brodu prestaje prestankom potraživanja koji je njime osigurano, protekom vremena (12 odnosno 6 mjeseci), prodajom broda u izvršnom ili stečajnom postupku, izvansudskom prodajom broda (uz gore navedene uvjete), osnivanjem fonda ograničene odgovornosti i proglašenjem broda pomorskim odnosno ratnim plijenom na moru.

2. Mjerodavno pravo za privilegije

Budući da materijalno pravo o privilegijima nije do danas uspješno unifikacijski regulirano (čak se i konvencije iz 1926. i 1967. medjusobno razlikuju), a rješenja u nacionalnim zakonodavstvima su takodjer divergentna, pitanje izvora mjerodavnog prava od osobite je važnosti za vjerovnike koji ne znaju da li će moći u odredjenom času i na odredjenom mjestu ostvariti svoja stvarna prava koja nisu knjižno evidentirana. Pri tome se postavljaju pitanja koje se pravo ima primijeniti na materijalnopravne preduvjete za postanak privilegija, na vrijeme njihovog trajanja, utrnuća i koja se pravila imaju primijeniti na medjusobni red prvenstva namirenje privilegija, napose u izvrš-

nom postupku. Situaciju još otežavaju slučajevi kolizije prava kada dodje do promjene državne pripadnosti broda opterećenog privilegijima.

Iako se može ustvrditi da je u medjunarodnim konvencijama i doktrinama medjunarodnih organizacija prevladalo shvaćanje da je za privilegije mjerodavno pravo zastave broda, ipak se u teoriji i judikaturi nailazi na još neke kriterije za izbor mjerodavnog prava. Pravu zastave broda uglavnom konkurira kolizijsko pravilo koje kao mjerodavno predviđa lex fori (ako se postupak ne vodi pred sudom zastave broda), ali dolazi u obzir i lex loci contractus kod privilegija ugovornih potraživanja. Često će u slučaju da se privilegij osigurava oanošno otvaruje u stranoj luci putem privremene mjere i izvršenja lex rei sitae biti i lex fori. U slučaju da je privilegij nastao na temelju potraživanja za štete na osobama i stvarima, mogao bi u obzir doći i zakon mjesta gdje je šteta počinjena (lex loci delicti commissi). Imajući pred očima sve te različite mogućnosti, jugoslavenski je zakonodavac u čl. 996, st.1, t.2 ZPUP propisao da će za sva stvarna prava na brodu biti mjerodavno pravo zastave. To pravilo ima prednost pred svim drugim kolizijskim pravilima jer onemogućava paralelnu primjenu privilegija iz nekoliko pravnih sistema (primjenom različitih kolizijskih pravila) i upućuje kako za postanak, red prvenstva i prestanak privilegija za imovinu koju tereti na samo jedan pravni izvor.⁶⁾

3. Pravni tretman zakonskih založnih prava na brodu u stečaju

Potraživanja čiji vjerovnici radi njihovog osiguranja stječu privilegije na brodu treba s aspekta jugoslavenskog prava kvalificirati u kategoriju tzv. razlučnih prava, prava koja njihove vjerovnike (separatisti ex jure crediti) ovlašćuju na prvenstveno i odvojeno namirenje iz broda na kojem su stekli privilegij radi osiguranja tih potraživanja.⁷⁾

Ako je privilegij na brodu stečen prije dana otvaranja stečajnog postupka, vjerovnik koji raspolaže izvršnom ispravom mogao bi zatražiti prisilno izvršenje na brodu radi naplate svog potraživanja izvan stečajnog postupka i nakon otvaranja tog postupka (arg. iz čl. 186, st.1 i 3 u vezi sa čl. 204 ZSPOUR).⁸⁾ Ako je radi prisiilne naplate potraživanja osiguranog privilegijom na brodu u vrijeme otvaranja stečajnog postupka već bio u toku izvršni postupak, trebalo bi uzeti, iako zakon o tome sadrži odredbe koje medjusobno nisu najuspješnije uskladjene, da bi otvaranjem stečajnog postupka došilo ex lege do prekida izvršnog postupka, ali da bi stečajno vijeće, na prijedlog vjerovnika, bilo dužno dopustiti nastavak prekinutog izvršenja (arg. iz čl. 186 u vezi sa čl. 204 ZSPOUR; v. i čl. 212, t.4 ZPP u vezi sa čl. 14 ZIP).⁹⁾ Ako brod na kojem su stečeni privilegiji ne bi bio dovoljan da se iz njega namire sva potraživanja osigurana privilegijima u cijelosti, vjerovnici koji imaju privilegije imaju pravo nemamireni dio svojih potraživanja ostvariti u stečajnom postupku kao obični stečajni vjerovnici.

I vjerovnici koji imaju privilegije na brodu dužni su svoja potraživanja prijaviti u stečaju, uz naznaku broda na koji se privilegij odnosi i iznos do kojega njihova potraživanja neće biti pokrivena privilegijem (čl. 208 ZSPOUR).

Vjerovnici koji raspolažu stranim izvršnim ispravama mogu zatražiti izvršenje pod uvjetima pod kojima se može tražiti izvršenje stranih odluka.

III. Ugovorno založno pravo na brodu

1. Pojam

U jugoslavenskom pravu hipoteka se naziva ugovornim zaštožnim pravom. Razlozi za takav naziv bili su više teoretsko-političke nego pravne prirode, jer je sam institut u ZPUP

formuliran prema uzoru na Konvenciju iz 1926, a odgovara klasičnom institutu hipoteke na brodu koji je poznat u pomorskim pravima svih mediteranskih zemalja. To je pravo koje ovlašćuje vjerovnika da se namiri iz prodajne cijene broda ostvarene njegovom sudskom prodajom. Ugovorno založno pravo djeluje od časa upisa u upisnik brodova, pri čemu upis ima konstitutivni učinak. Ugovorno založno pravo upisuje se u korist glavnice, troškova upisa, troškova parničnog i izvršnog postupka i trogodišnjeg kamata. To se pravo prostire na pripadak broda, uzgrednosti broda i osigurninu (ako nije drugačije ugovoreno). Ugovorno založno pravo ne prostire se na civilne plodove brodova (vozarinu, prevoznicu, tegljarinu, zakupninu broda, nagradu za spašavanje), ali se ugovorom može i drugačije odrediti (čl. 201 ZPUP). Novela ZPUP iz 1985.¹⁰⁾ unijela je u zakon novo pravilo, po kojemu ugovorno založno pravo na brodu može sadržavati i ovlaštenje vjerovnika da, ako dug ne bude isplaćen, namiri svoje potraživanje iskoristavanjem broda, ako drugačije nije ugovoreno (čl. 201, st. 2). Neki pravnici praktičari pokušavali su iz te odredbe izvesti neke sličnosti s institutom mortgagea, tj. mogućnost slobodnog stupanja vjerovnika u posjed broda. Premda bi taj dodatak čl. 201 ZPUP mogao stvoriti privid da postoji takva mogućnost, to se u sistemu našeg prava ne bi moglo postići. U čl. 241, koji se nalazi u glavi zakona koja sadrži odredbe o postupku za upisivanje brodova, nabrajaju se ona prava koja mogu biti predmetom upisa u upisnike brodova: pravo raspolaganja brodom, ugovorno založno pravo na brodu, zakup broda i brodarski ugovor na vrijeme za cijeli brod. Nikakva se druga prava ne mogu upisati u upisnik brodova. Prema tome, klausula ugovora koja omogućuje vjerovniku preuzimanje uprave broda neće djelovati direktno prema brodu kao pravo "in rem", a takvo djelovanje neće imati ni prema trećima. Ni druga karakteristika mortgagea, tj. pravo vjerovnika da slobodno proda brod, nije ostvariva prema jugoslavenskom pravu, koje poznaje samo sudsku prodaju broda putem javne dražbe.

2. Mjerodavno pravo za ugovorno založno pravo

Kao što je već naprijed bilo rečeno, u jugoslavenskom pravu za sva stvarna prava na brodu bit će mjerodavno pravo zastave, pa će to vrijediti i za ugovorno založno pravo. Time je naš zakonodavac slijedio općeprihvaćena stajališta na području medjunarodne unifikacije i kodifikacije kolizijskog prava s obzirom na hipoteku na brodu.¹¹⁾

Posebno je pitanje djelovanja promjena državne pripadnosti broda na ugovorno založno pravo. Ono bi trebalo biti preneseno u novi upisnik, jer bi država nove pripadnosti broda trebala na temelju mjerodavnog prava zastave poštivati već postojeće ugovorno založno pravo na brod. Međutim, da bi se ugovorno založno pravo stečeno upisom po pravu države kojoj je brod ranije pripadao moglo upisati u upisnike nove države, potreban bi bio odgovarajući prijedlog hipotekarnog vjerovnika.

Ako se u jugoslavenski upisnik brodova upisuje brod koji je bio upisan u upisniku brodova jedne od zemalja common lawa, a koji je u stranom upisniku bio opterećen mortgageom, mortgage se ne bi mogao upisati u jugoslavenski upisnik brodova jer je ovaj institut u protivnosti, u pogledu nekih svojih karakteristika, s prisilnim propisima jugoslavenskog prava. Isto tako, teško bi bilo prihvatići stav da bi se na temelju puke okolnosti da je u stranom registru bio upisan mortgage mogao tražiti upis hipoteke u jugoslavenskom upisniku.

3. Pravni tretman ugovornih založnih prava na brodu u stečaju

Ugovorno založno pravo na brodu spada u kategoriju tzv. razlučnih prava, pa bi za to pravo, mutatis mutandis, vrijedilo ono što je rečeno za zakonsko založno pravo na brodu.

IV. Ograničenje odgovornosti brodara i stečaj

1. Općenito

Premda Jugoslavija nije ratificirala Konvenciju u ograničenju odgovornosti vlasnika morskih brodova iz 1957, ona je u svoje interno pravo recipirala njezine odredbe (čl. 378-396 ZPUP). Tako, prema našem pravu, brodar koji želi ograničiti svoju odgovornost mora osnovati fond ograničene odgovornosti. Prema tome, osnivanje fonda je obveza brodara i pretpostavka za ograničenje. Međutim, osnivanje fonda ne znači ujedno i priznanje odgovornosti za potraživanja koja su podvrgnuta ograničenju. Nakon osnivanja fonda vjerovnici u čiju je korist osnovan mogu naplatiti svoja potraživanja samo iz njega, a ne i iz ostale imovine brodara. Osnivanje fonda predstavlja zapravo način da brodar izbjegne zaustavljanje broda (ili brodova) privremenom sudskom mjerom. Sredstva u fondu ograničene odgovornosti moraju biti u visini zakonskih ograničenja i sud mora imati mogućnost s njima slobodno raspolagati. Ta sredstva se obično sastoje iz bankovnog ili osigurateljnog jamstva, a rijedje iz gotovog novca.

Vjerovnici se mogu namiriti iz fonda ako se njihova potraživanja temelje na dogadjaju za koji je on osnovan. Svi se vjerovnici namiruju razmjerno i nijedan od njih nema prvenstvo u naplati (samim osnivanjem fonda prestaju i privilegiji).

Praktična svrha osnivanja fonda ograničene odgovornosti leži u zaštiti ostale brodarove imovine od zahvata vjerovnika. Ako, međutim, usprkos osnivanja fonda dodje od privremene mjeere zaustavljanja broda, tada prema ZPUP treba razlikovati dvije situacije: ona u kojoj sud mora i onu u kojoj sud može ukinuti privremene mjere. Sud mora ukinuti privremene mjere ako je "takvo oslobođanje predvidjeno medjunarodnim ugovorom". Pri tome se mislilo na propise Konvencije iz 1957, prema kojoj, ako je fond osnovan u luci gdje se dogodio dogadjaj iz kojega je nastalo potraživanje, u prvoj luci pristajanja nakon dogadjaja, a

dogadjaj nije nastao u luci, ili u luci iskracaja tereta ili iskrcaja putnika kada se radi o tjelesnim štetama ili o šteta-
ma na teretu, sud mora odbiti izvršne mjere na drugoj imovini
brodovlasnika (odnosno s njime izjednačenim osobama) odnosno
ukinuti već odobrene mjere.

Medjutim, ako je fond osnovan u inozemstvu na nekom dru-
gom mjestu, a ne na navedenim mjestima, sudovi će moći (ali
neće morati) ukinuti privremene mjere na drugoj imovini tih
osoba. Iako je u ovim slučajevima diskrecionoj ocjeni suda
prepušteno da li će ili neće ukinuti privremene (i druge iz-
vršne) mjere, on će ipak svoju odluku morati obrazložiti.¹²⁾

2. Postupak ograničenja odgovornosti brodara

Postupak ograničenja brodareve odgovornosti predviđen u ZPUP predstavlja jednu vrstu privilegirane generalne egzekuci-
je, "stečaja". Analogija sa stečajem sastoji se u tome što se
i ovdje radi o imovinskoj masi namijenjenoj podmirenju odredje-
nog kruga potraživanja putem generalnog izvršenja. Razlika bi
bila u tome što pretpostavka za ograničenje odgovornosti nije
insolventnost dužnika, što se u postupku ograničenja odgovor-
nosti vjerovnici namiruju razmjerno bez obzira na to da li ima-
ju ili nemaju razlučna prava (npr. privilegirani vjerovnici) te
u tome što vjerovnici mogu u tom postupku namiriti svoja potra-
živanja samo iz zato posebno odredjene imovinske mase. Nepodmi-
reni višak potraživanja vjerovnika utrnuje i u tome je osnovni
smisao instituta ograničene odgovornosti.

U jugoslavenskom pravu postupak ograničenja odgovornosti
brodara je izvanparnični postupak koji se provodi u dvije osnov-
ne faze - u prvoj se fazi osniva fond ograničene odgovornosti,
u drugoj fazi vjerovnici prijavljuju svoja potraživanja, ta se
potraživanja utvrđuju i vrši se dioba fonda (čl. 397 - 423
ZPUP). U ovom postupku na odgovarajući se način primjenjuju od-
redbe ZPP, ako ZPUP-om nije drugačije odredjeno (čl. 397, st.
2 ZPUP).¹³⁾

U ZPUP izričito je regulirano rješavanje konkurenциje izmedju postupka ograničenja odgovornosti brodara i postupaka izvršenja odnosno osiguranja u vezi s potraživanjima koja se namiruju iz osnovanog fonda. Na zahtjev osobe na koju se fond odnosi sud je dužan obustaviti postupak izvršenja odnosno osiguranja koji se provodi u vrijeme osnivanja fonda i ukinuti sve provedene radnje u tim postupcima (čl. 403, st.1 ZPUP). Nakon osnivanja fonda ograničene odgovornosti ne može se više tražiti pokretanje redovnog izvršnog postupka odnosno postupka osiguranja potraživanja koja se namiruju iz osnovanog fonda ograničene odgovornosti (čl. 403, st. 3 ZPUP).

3. Postupak ograničenja odgovornosti brodara i stečaj

U ZPUP nema pravila o rješavanju konkurenциje postupaka za ograničenje odgovornosti brodara i stečajnog postupka koji bi protiv brodara mogao biti otvoren. Stoga bi kriterije za rješavanje te konkurenциje trebalo izvesti iz prirode svakog od tih postupaka i općih pravila za rješavanje sukoba stečajnog postupka i ostalih sudskih postupaka koji u krajnjoj liniji imaju za cilj namirenje vjerovnika.

Dvije su relevantne karakteristike postupka ograničenja odgovornosti brodara. Taj je postupak, s jedne strane, izvanparnični postupak u kojem se supsidijarno primjenjuju na odgovarajući način pravila ZPP, dok je, s druge strane, postupak u kojem se utvrđuju potraživanja vjerovnika i oni skupno i razmjerno namiruju iz osnovanog fonda pod posebnim uvjetima, dakle stečajni postupak sui generis. Polazeći od navedenih karakteristika postupka ograničenja odgovornosti brodara, prilikom odredjivanja njegovog odnosa prema stečajnom postupku trebalo bi razlikovati ove situacije:

Ako bi postupak za ograničenje odgovornosti brodara već bio u toku u vrijeme otvaranja stečajnog postupka, postupak za ograničenje odgovornosti prekida bi se ex lege otvaranjem ste-

čajnog postuka (arg. iz čl. 121, t.4 ZPP u vezi sa čl. 397, st. 2 ZPUP).¹⁴⁾ Ovaj bi se postupak mogao nastaviti na inicijativu stečajnog upravitelja ili vjerovnika u postupku za ograničenje odgovornosti (arg. iz čl. 215, st. 1 ZPUP u vezi sa čl. 397, st. 1 ZPUP).¹⁵⁾ Okončanje tog postupka odnosno namirenje vjerovnika po kriterijima koji vrijede u tom postupku trebalo bi, međutim, ovisiti o tome u kojoj bi fazi bio postupak ograničenja odgovornosti brodara u vrijeme otvaranja stečajnog postupka. Ako u to vrijeme fond još uvijek ne bi bio osnovan – fond se smatra osnovanim onog dana kad predлагаč podnese sudu dokaze o tome da je stavio sudu na slobodno raspolažanje sredstva odobrena za osnivanje fonda i da je unaprijed položio odredjenu svotu potrebnu za namirenje troškova koji će nastati u toku i u povodu postupka (čl. 401, st. 1 u vezi sa čl. 400, st.2 ZPUP) – okončanje postupka ograničenja odgovornosti brodara odnosno namirenje vjerovnika po kriterijima tog postupka trebalo bi zavisiti od dispozicije stečajnog upravitelja, kome bi za to bila potrebna suglasnost stečajnog suca, (arg. per analogiam iz čl. 203, st. 3 ZSPOUR).¹⁶⁾

Ako bi se ocijenilo da bi za namirenje ostalih stečajnih vjerovnika bila povoljnija solucija da vjerovnici brodara prema kojima dužnik može ograničiti svoju odgovornost budu namirni u postupku ograničene odgovornosti, trebalo bi njihovo namirenje ostvariti u okviru tog postupka. U suprotnom bi stečajni upravitelj trebao povući prijedlog za osnivanje fonda i dovesti do obustave postupka.

Ako bi, međutim, u vrijeme otvaranja stečajnog postupka već bio formiran fond ograničene odgovornosti brodara, s obzirom na to da osnivanje tog fonda ima značenje formiranja specifične stečajne mase strogo ograničene namjene s kojom dužnik (brodar) ne može više slobodno raspologati i iz koje se vjerovnici na koje se ona odnosi jedino mogu namiriti (arg. iz čl. 400 i 401 ZPUP), trebalo bi uzeti da bi se vjerovnici na koje se fond odnosi mogli namiriti samo iz sredstava tog fonda.

"Specijalni stečaj" bio bi jači od općeg.

Nakon otvaranja stečajnog postupka stečajni bi upravitelj radi zaštite stečajne mase i prava ostalih vjerovnika, ako bi ocijenio da je to oportuno, mogao inicirati postupak ograničenja odgovornosti brodara i postići da se vjerovnici prema kojima brodar odgovara ograničeno namire pod uvjetima koji vrijede za taj postupak. Ratio ovakvog rješenja konkurenije postupka ograničene odgovornosti brodara i stečajnog postupka bio bi u tome, da se pojedine kategorije vjerovnika ne bi smjele povoljnije namiriti u stečaju nego u nekom drugom, konkurirajućem postupku. Budući da svoju ograničenu odgovornost brodar može realizirati samo u posebnom postupku, trebalo bi radi ostvarenja te mogućnosti u konkurenciji izmedju stečaja i postupka ograničenja odgovornosti brodara prednost dati ovom drugom onda, kada bi se ocijenilo da bi se po kriterijima ovog postupka vjerovnici prema kojima brodar može ograničiti svoju odgovornost namirili u manjem opsegu nego u stečaju (arg._per analogiam iz čl. 207 ZSPOUR).¹⁷⁾

V. Zaključak

Premda se naša pravna praksa do sada nije bavila stečajem brodarskih radnih organizacija, treba očekivati da se takvi postupci zbog nepovoljnih privrednih kretanja u svjetskom pomorstvu mogu pojaviti i na našim širinama. Tada bi trebalo uočiti bitne razlike koje postoje izmedju stečaja "na kopnu" i stečaja nad "aktivom" koja plovi svjetskim morima. U stečaju nad brodarima nužno dolaze do primjene ne samo norme općeg stečajnog prava nego i specifične norme pomorskog materijalnog i procesnog prava.

Prikazani instituti specifični za odgovornost brodara ne samo da bitno određuju način i mogući objekt pa i kriterije (i visinu) namirenja vjerovnika brodara koji nisu u stečaju, već su od velike važnosti i za namirenje tih vjerovnika nakon što nad brodarom bude otvoren stečajni postupak. Zahvaljujući

pravnoj prirodi privilegija i hipoteke na brodu, vjerovnici, čija su potraživanja osigurana tim založnim pravima i nakon otvaranja stečaja brodara, praktično će se moći namirivati na način i po kriterijima po kojima bi se namirivali da do stečaja nije došlo. Institut ograničenja odgovornosti brodara praktično i nakon otvaranja stečajnog postupka zadržava svoju funkciju specifičnog i izdvojenog postupka namirenja vjerovnika.

- (1) Ovaj je rad nastao na temelju referata koji su autori pripremili za Haško-Zagrebačko-Gentski kolokvij o pravu medjunarodne trgovine, održan u Zadru od 11. do 15.5.1987.
- (2) Tako je o specifičnostima stečaja brodara u angloameričkom pravu i odnosu tog instituta prema normama pomorskog prava održan poseban simpozij (Admiralty Law Institute Symposium on Admiralty Interface: Bankruptcy v. Maritime Rights, Tulane Law Review, Vol 59, N. 5 & 6, June 1985, str. 1157-1486).
- (3) Zakon je donešen 26.12.1986. (SL SFRJ 72/86), a stupio je na snagu 1. siječnja 1987.
- (4) Mogućnost stečaja nad imovinom imalaca radnji predvidjena je samo u zakonima Vojvodine (Zakon o stečaju nad sredstvima imalaca radnji, Sl.list SAPV 15/82) i Slovenije (Zakon o stečaju nad obratovalnicama samostojnih obrtnikov, UL SRSI 1/87), pa bi u tim federalnim jedinicama, ako bi se privatnim brodarima pridao karakter imalaca radnji, bio moguć stečaj i nad njihovom imovinom. Međutim, budući da se radi o sasvim marginalnoj mogućnosti da takvi brodari padnu pod stečaj, u ovom se radu ograničavamo samo na obradu problema stečaja pomorskih brodara koji su društvene pravne osobe.
- (5) Zakon je donesen 15. ožujka 1977, objavljen je u SL SFRJ 22/77; stupio je na snagu 1.1.1978.
- (6) O različitim stavovima strane judikature u kolizijskim pitanjima u vezi s privilegijima na brodu v. Pallua, Privilegiji na brodu, Zbornik za pomorsko pravo JAZU, Zagreb 1957, str. 120. i sl.
Zanimljivo rješenje sadržano je u Nacrtu konvencije o stečaju Evropske ekonomске zajednice iz 1982, koja u svom čl. 47 određuje da će se na privilegije na brodu primijeniti

pravo države ugovornice na čijem se području brod prodaje, a ako se brod prodaje na području države koja nije vezana tom konvencijom, onda pravo zastave broda. Tekst Nacrta objavljen je u Bulletin of the European Communities, Supplement 2/82.

- (7) O pojmu razlučnog prava v. Dika, Stečajno pravo i pravo prisilne nágodbe, Zagreb 1978, str. 103 i sl.
- (8) Od dana otvaranja stečaja ne može se protiv dužnika dopustiti prisilno izvršenje radi osiguranja ni radi namirenja potraživanja u pogledu kojih postoji izvršna isprava (čl. 186, st.1 ZSPOUR). Izvršenja u toku prekidaju se (čl. 186, st.2 ZSPOUR). Navedene odredbe ne odnose se na razlučne vjerovnike koji su pravo odvojenog namirenja stekli 60 dana prije otvaranja postupka stečaja (čl. 186, st. 3 ZSPOUR).
- Utvaranje stečaja ne utječe na razlučna prava, osim na ona koja su stečena za posljednjih 60 dana prije dana otvaranja stečaja radi namirenja ili osiguranja (čl. 204, st.1 ZSPOUR). Ako je razlučno pravno izvršenje ostalo na snazi, stečajno vijeće može dopustiti nastavak izvršnog postupka (čl. 204, st.4 ZSPOUR).
- (9) Prema odredbi čl. 212, t.4 Zakona o parničnom postupku (ZPP), otvaranjem stečajnog postupka parnični postupak u kojem je dužnik stranka, prekida se ex lege. Odredbe ZPP na odgovarajući se način primjenjuju i u izvršnom postupku (čl. 14 Zakona o izvršnom postupku, ZIP).
- (10) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, SL SFRJ 30/85.
- (11) Detaljnije o tome v. Paliua, Kolizijska pravila za stvarna prava na brodu i postulat jedinstva brodarskog statusa, Zbornik za pomorsko pravo JAZU, Zagreb, 1961, str. 93-122.
- (12) Pobliže o ograničenju odgovornosti brodara v. Filipović, Opšte ograničenje odgovornosti u plovidbenom pravu, u "Sao-braćajno pravo", grupa autora, redakcija prof.dr S.Carić, "Privredna štampa", Beograd 1979, str. 136 i sl.
- (13) Pobliže o postupku ograničenja odgovornosti brodara v. Filipović, op.cit., str. 148 i sl.
- (14) O sadržaju odredbe čl. 212, t.4 ZPP v. bilj. 9.
- (15) Prema odredbi čl. 215, st.1 ZPP, postupak koji je prekinut zbog otvaranja stečajnog postupka nastavit će se kad stečajni upravitelj preuzme postupak ili kad ga sud na prijedlog protivne stranke pozove da to učini.

- (16) Stečajni upravitelj može podnijeti tužbu za pobijanje pravnih radnji koje je poduzeo stečajni dužnik prije otvaranja stečaja samo na osnovi odobrenja stečajnog suca (čl. 203, st.3 ZSPOUR).
- (17) Prema odredbi čl. 207, st. 1 ZSPOUR, u toku postupka stečaja mogu se zaključivati novi ugovori samo radi unovčenja sredstava dužnika i radi završenja započetih poslova i poslova nužnih da bi se spriječilo nastupanje štete na sredstvima dužnika.

SUMMARY

SOME LEGAL PROBLEMS OF BANKRUPTCY OF SHIP OPERATORS IN YUGOSLAV LAW

Merchant shipping in the world and in Yugoslavia in the 80's is experiencing serious financial troubles. For this reason the authors in this article deal parallel with certain problems of bankruptcy and admiralty in Yugoslav law. Admiralty and bankruptcy have widely divergent approaches to the treatment of both secured and unsecured claims. Yugoslav law does not contain any separate provisions on the bankruptcy of ship operators. Therefore, in the event of the bankruptcy of the shipping organizations of associated labor it will be necessary to apply the general bankruptcy rules laid down in the 1986 Law on the Financial Rehabilitation and Dissolution of Organizations of Associated Labour.

However, the specific character of some claims against ship operators and of the rights creditors acquire on the ship operator's assets to secure their claims, and the specific nature of some forms and modes of the ship operator's liability towards certain categories of creditors, make it necessary closely to examine these issues so as to determine their legal nature and treatment in bankruptcy. This primarily relates to claims against a ship operator secured by maritime liens, to

claims secured by contractual rights of pledge (hypothecs), and to the possibility of limiting the ship operator's liability for specific claims laid down in the 1977 Law on Maritime and inland Navigation. After analysing various types of securities on ships and the problems of choice of the applicable law the authors came to the conclusion that thanks to the legal nature of maritime liens and hypothecs on ships, creditors whose claims are secured thereby will also after the adjudication of the ship operator's bankruptcy have their claims in actuality satisfied in the same way and according to the same criteria as if no bankruptcy had been adjudicated. The institution of the limited liability of the ship operator practically retains its function of a specific and separate procedure for the settlement of creditors' claims even after the bankruptcy adjudication order.